

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 10.9.2012

Číslo: Ročník 22 (2012), Číslo 3

Sekce: Nové trendy

Název článku: Úvodem aneb Digitalizace není jen skenování

Autor: Lucie Jirků

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20120316>

Úvodem aneb Digitalizace není jen skenování

Lucie Jirků

Digitalizace fondů je v současné době hojně diskutovaným tématem, konají se odborné akce zaměřené na digitalizaci či témata s ní spojená, nedá se přehlédnout, že přinejmenším zmínka o digitalizaci proběhla v letošním roce snad všemi knihovnickými časopisy... Není to náhoda. V nejbližších letech se bude v českých knihovnách digitalizovat v doposud nebyvalé míře – v celé republice (kromě Pardubického kraje) se rozbíhá digitalizace knihovních fondů v rámci projektů podávaných jednotlivými kraji. V rámci těchto projektů by mělo být zdigitalizováno dohromady cca 11 mil. stran dokumentů převážně regionálního charakteru (plus je vytipováno ještě 25 mil. stran, jejichž digitalizace se ale pravděpodobně v tomto programu nestihne zrealizovat). Ještě větší množství zdigitalizovaných dokumentů pak slibuje zpožděný (a loňskou kauzou poznamenaný) projekt Národní digitální knihovny financovaný z IOP EU,[1] jehož nositelem je Národní knihovna ČR. Podle informací z portálu **Národní digitální knihovna**[2] by měla NK ČR do r. 2019 společně s partnerem (Moravskou zemskou knihovnou v Brně) zdigitalizovat dokonce více než 50 mil. stran (což je cca 300 000 svazků). I nadále se bude digitalizovat v rámci programů VISK 6 a VISK 7, nesmíme zapomenout na digitalizační aktivity Knihovny Akademie věd ČR (digitalizuje dokumenty vydané AV ČR včetně mimopražských ústavů) nebo Městské knihovny v Praze či spolupráci Národní knihovny ČR a společnosti Google při digitalizaci starých a vzácných tisků... Je tu zkrátka digitalizační boom, který neopomíná ani **Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015**[3] - je třeba zdůraznit, že digitalizace knihovních fondů, ochrana a zpřístupnění kulturního dědictví je jednou z jejich priorit.

Ale pěkně od začátku - co si pod digitalizací máme představit? Můžeme použít definici, že digitalizace dokumentů je „*technologie reformátování, která spočívá v převedení dokumentu do elektronické (digitální) podoby. Součástí digitalizace bývá i tvorba metadat, která jsou ukládána společně s daty. Výsledkem digitalizace je dokument v obrazové nebo textové podobě.*“[4] Digitalizací knihovních fondů nerozumíme pouhé naskenování tištěné předlohy, výsledný dokument musí být možno jednoduše vyhledat a nesmí být opomenuta otázka jeho dlouhodobého uchování a zpřístupňování. Velmi důležité je proto **dodržování standardů** – např. při vytváření obrazových souborů a metadat by se nyní měly knihovny řídit standardy[5] vytvořenými pro Národní digitální knihovnu.

Nutným předpokladem digitalizace je předchozí důkladná **příprava**. [6] Knihovna musí vytipovat fond, který chce zdigitalizovat, a následně vytvoří seznam vybraných dokumentů. Pak je třeba ověřit, zda tyto dokumenty již nejsou zdigitalizovány či vybrány k digitalizaci jinou institucí – v praxi to znamená titul zkontrolovat minimálně v Registru digitalizace a v digitální knihovně Národní knihovny. Digitalizace by měla být nahlášena jak do Registru digitalizace, tak i do Souborného katalogu. Následně je třeba fond vybraný k digitalizaci rekatologizovat s knihou v ruce, neboť jde často o starší tituly, které byly do elektronického katalogu uloženy např. v rámci zpětného ukládání. Při té příležitosti knihovna také musí zažádat o číslo ČNB, pokud by jej titul měl mít, a nemá. A digitalizuje-li knihovna v rámci nějakého dotačního programu (např. VISK), může být povinností třeba i vyžádání ISSN pro digitalizovaná periodika apod.

Národní registr digitalizovaných dokumentů - **Registr digitalizace**[7] - vznikl za spolupráce Národní knihovny ČR, Knihovny Akademie věd a společnosti INCAD. Jeho hlavním cílem je zamezit duplicitní digitalizaci, ale může sloužit i k řízení digitalizačního workflow jednotlivých institucí. Do Registru digitalizace (viz obr.) by měla být

hlášena digitalizace plánovaná, probíhající i dokončená a knihovny by měly průběžně aktualizovat status digitalizace podle skutečnosti. Místo zamezení duplicitní digitalizaci bychom asi měli použít spíše výraz omezení, neboť stoprocentně nelze spoléhat ani na informace z Registru; ne každá digitalizace je zde zaregistrována. Důvodů je více – od malého povědomí o existenci Registru (což se více než veřejných či muzejních knihoven týká např. univerzit) přes loňské problémy s aktualizací dat, které působily na zapojené knihovny značně demotivačně (nyní už by tento problém neměl přetrvávat) až po prostý fakt, že ačkoli je Registr digitalizace velmi přínosným nástrojem pro koordinaci digitalizačních aktivit, knihovny ani jiné instituce nejsou povinny do něj svoji digitalizaci hlásit^[8] (až na výjimky, jako je např. digitalizace v rámci dotačních programů VISK)... V následujících letech budou digitalizované dokumenty přibývat velmi rychle a je třeba, pokud se knihovna rozhodne digitalizovat určitý titul, aby ověřila znovu těsně před vlastní digitalizací, zda se titul neobjevil v Registru (je třeba počítat i s tím, že Národní knihovna dokumenty digitalizované v rámci Národní digitální knihovny nebude – na rozdíl od MZK - registrovat již ve fázi plánované digitalizace, ale až v další fázi).

Konzervativnější knihovníci či uživatelé si mohou klást otázku: přinese nám digitalizace něco prospěšného? Převáží nakonec plusy nad mínusy, nebo bude digitalizace ve výsledku znamenat jen spoustu práce (pro zaměstnance knihovny – od pracovníků ve skladu přes katalogizátory až po „ajťáky“), spoustu vynaložených prostředků (pro zřizovatele – pokud projekt není financován jen z dotací) a dlouhodobou nedostupnost menší či větší části fondu (pro uživatele)? Proč bychom měli digitalizovat? Jednoznačně nejvýznamnějším hlediskem v minulosti byla **ochrana** fondu, nyní se stále častěji digitalizuje i pro rozšíření možností přístupu k dokumentu pro uživatele. A např. u periodik, ohrožených degradací kyselého papíru, je digitalizace jedinou možností zachování a **zpřístupnění** jejich obsahu. A jako nezanedbatelný „vedlejší produkt“ digitalizace nemohu nezmínit opravené katalogizační záznamy fondu vybraného k digitalizaci. Je to málo?

Tolik tedy stručně na úvod – a v příštím čísle budeme pokračovat...

[1] Výzva č. 07 Integrovaného operačního programu "Elektronizace služeb veřejné správy", prioritní osa 1: Modernizace veřejné správy, oblast intervence 1.1 Rozvoj informační společnosti ve veřejné správě.

[2] *Národní digitální knihovna* [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.ndk.cz/narodni-dk>

[3] Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven. In: *Ministerstvo kultury ČR* [online]. [cit. 2012-04-20]. Dostupné z: http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf

[4] Urbenská, Františka. Digitalizace dokumentů. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003- [cit. 2012-04-16].

Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001728&local_base=KTD

[5] Nové standardy digitalizace (od roku 2012). *Portál Národní digitální knihovna* [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.ndk.cz/digitalizace/nove-standardy-digitalizace-od-roku-2011>

[6] Přehledně sepsané pokyny k přípravným pracím pro digitalizaci naleznou knihovny na webových stránkách Souborného katalogu. Jak správně postupovat, než začne knihovna digitalizovat dokument. In: *Souborný katalog ČR* [online]. [cit. 2012-04-16]. Dostupné z: <http://www.caslin.cz/spoluprace/sluzby/jak-spravne-postupovat-nez-zacne-knihovna-digitalizovat-dokument>

[7] *RegistrDigitalizace.cz: evidence digitalizovaných dokumentů a sledování procesu zpracování* [online]. 2012 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://www.registrdigitalizace.cz/>

[8] Pro knihovny, které by chtěly do Registru digitalizace zasílat svá data, jsou na jeho stránkách přehledně zpracované pokyny: <http://www.registrdigitalizace.cz/rdcz/uzivatele/index.htm>